

ORTAKÖY-ŞAPINUVA ‘D’ YAPISI HİTİT DİNİ MİMARİSİNDE DEĞİŞİK BİR YORUM

Mustafa SÜEL

‘D’ yapısı, araştırmalara 2002 yılında başlanan bir alanda ortaya çıkarılmıştır. Burası Şapinuva antik kentinin akropolü diyebileceğimiz tepelerarası bölgesinde olup ‘A’ binasından 260 m uzaklıkta ve güneydoğuda, ‘B’ binasından ise, yine güneydoğu yönünde 150 m. uzaklıktadır. Her üç yapı güneydoğu, kuzeybatı yönünde ‘B’ binasının kuzeye hafif sapması dışında aynı hizada ve aynı teras üzerinde bulunmaktadır.

Alandaki çalışmalar jeofizik verilerin irdelenmesi maksadı ile bir kaç sondaj ile başlamış ve bu sondajlardan son derece başarılı neticeler elde edilmiştir. Buradaki çalışmalarımızın şekillenmesinde İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Jeofizik Mühendisliği Bölümünün büyük katkıları olmuştur. Kendilerine samimi teşekkürlerimizi sunmak istiyorum. 2001 yılında başlatılan bu çalışmalarla, geniş alana yayılan bir yapı kompleksi içinde yer alan bir kısım yapılar gün ışığına çıkarılmıştır. Bu yapılardan bir tanesi ‘C’ yapısı ismini verdiğimiz yapıdır. Bir diğeri ise sizlere sunacak olduğumuz ‘D’ yapısıdır. Üçüncü bulgumuz ise, bu alanı çevreleyen çevre duvarıdır.

‘C’ yapısı ve çevre duvarı ile ilgili çalışmalarımız henüz yenidir. Bu alanlardaki çalışmalarımız geliştikçe yapıların birbirleri ile olan ilişkileri ve boş alanların fonksiyonları daha anlaşılacak hale gelecektir.

‘D’ yapısı doğu-batı yönünde otuz metre, kuzey-güney yönünde yirmi metre ölçüsündedir. Giriş kapısı batı yönünde olup, gösterişli bir kapı girişine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Kapı girişi, binanın yüzünde değil, ön yüzden 5.5 m. içeri çekilerek inşa edilmiştir. Böylece girişte 5.5x5.5 ölçüsünde bir ön giriş holü yaratılmıştır. Bu giriş holünün sağında ve solunda yani kuzey ve güneyinde farklı ölçülerde ikişerden 4 adet mekan bulunmaktadır. Bu mekanlardan güneydeki dördüncü oda dışındakiler ortalama 1.5 m. kadar genişlik göstermektedirler. Dördüncü magazinde ise genişlik 2.5 m.dir. Boyları ise kapı giriş boşluğu ile aynı olup 5.5 m. uzunluğa sahiptir. Ön

giriş holünde ilerlediğimizde, 2.5 m. sonra karşımıza hem sağda hem de solda 1x1.5 m. ölçüsünde iki kızıl kum taşı platform çıkmaktadır. Platformlar yoğun ahşabın yattığı ısı nedeniyle dağılmış ve şekil olarak deforme olmuştur. Zeminden 30-40 cm gibi bir yükseklik gösteren bu platformların birer kaide olduğunu düşünmekteyiz. Ancak bu kaidelerin üzerinde ne bulunduğu hakkında tam bir bilgi elde etmek mümkün olamamaktadır. Platformların hemen arkadaki duvara bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır. Buradaki yoğun yangın, bu kaidelerin hemen arkasında yer almış olması gereken duvar içindeki ahşap taşıyıcı sistemle beraber, bu kaideler üzerinde, veya etrafındaki yoğun ahşap dokuyu akla getirmektedir. Giriş holünün son kısmında, her iki yönden yapılan çıkma ile hol genişliğinin 4 m.ye indiğini ve bu noktada inşa edilen dikey duvar çıkmaların önüne birer ortostadı yerleştirildiğini görmekteyiz. Bu ortostadlardan kuzey istikametine yerleştirilenin üzerinde, holün giriş kısmına doğru yürür halde ve omuzunda yayı, sadağı asılı vaziyette olan bir figür yer almaktadır. Sadak, hemen hemen 45 derecelik bir açı ile omuza asılmıştır. Yay ise sol omuzunda kirişi arkaya gelecek şekilde takılmış halde durmaktadır. Yürürken ileriye uzanmış olan sağ ayağının ucunda yere dayalı mızrağın dip kısmı görülmektedir. Ayağında ucu yere dik olacak ölçüde kıvrık birer yemeni vardır. Diz üstüne kadar inen bir giysi görülmektedir. Gerek diz kemiği gerekse baldır adalesi dikkatli bir gözlemlerle tasvir edilmiştir. Ancak kol adalesinde aynı dikkatli tasviri görememekteyiz. Kabartmamızın omuzdan sonrası kayıptır. Ortostadın kuvvetli yangın sonucunda patlayan ve hem tarım hem de bu bölgede klasik çağa ait bir mezar yapısı sebebiyle dağılan parçalarını şu ana kadar tespit etmek mümkün olamamıştır. Ortostadın giriş bakan yan yüzünde taşın yuvarlak bir tarzda dışarı çıkıntı yapacak bir şekilde işlendiğini görmekteyiz. Zeminden 40 cm kadar yükselen bu kenar çıkıntısı üstte gayet sığ bir çukurcukla bitmektedir. Yapıda kullanılan herhangi bir mimari eleman ile bağlantılı olmayan bu çıkıntının sadece bir yönü ile bağlı olduğu kabartmada yer alan figürle anlam bakımından da önemli ilişkisi olmalıdır. Bu ilişkiyi girişte yer alan bu kabartmaya ya da genel olarak yapının kutsallığına ilişkin bir sunu havuzcuğu, kutsama havuzcuğu olarak yorumlamak mümkündür. Bu ortostadın karşısında yer alan diğer bir ortostad yangın nedeniyle tamamen patlamış ve klasik çağda bu alanda inşa edilen bir mezar nedeniyle tamamen tahrip olmuştur. Ancak çevreye dağılan parçalardan bazıları üzerinde, dinsel seremoni anlatımı sırasında görmeye alıştığımız tarzda bir sahne yer almaktadır.

Her iki ortostadın arasında bulunan eşikten 6 m. genişliğinde bir salona geçilmektedir. Zeminde mükemmel bir şekilde hazırlanmış bir taban sıvası bulunmaktadır. Giriş alanı diyerek isimlendirdiğimiz bu alanın ölçüleri 6x7 m.dir. Sağ tarafta güney ortostadının hemen arka tarafına gelen kısımda 5.5x5 m. ölçülerinde bir odanın girişi bulunmaktadır. İki adet 10 cm.lik basamakla çıkılan blokaj kaplı döşemeye sahip bu mekanın doğu duvarı önünde beş adet küp ve çeşitli çanak çömlek yığılı halde

bulunmuştur. Salon, bu odanın kuzey duvarı boyunca devam ettikten sonra aynı genişlikte güneye doğru dönmekte ve bu odanın doğu duvarı boyunca ilerleyerek, düşen bir meyille bina dışına uzanmaktadır. Salonun döndüğü noktada ve ortada hemen hemen 4 m. çapında, kenarlarındaki tahribattan dolayı şekli tam anlaşılamayan, sığ, 45-60 cm. derinlikte bir havuz bulunmaktadır. Havuzun akacağı güney yönünde ve salonun ortasında yer almaktadır. Küçük bir kanal olarak inşa edilen bu akacak atılacak suyun temellere kaçmaması için kenardan ortaya doğru ve havuzdan bina dışına doğru kuvvetli meyile sahiptir. Havuzun tabanı ve bu tabandan 50 derecelik bir açıyla dışa doğru meyilli duvarları öncelikle taş sonra kille sıkışmış blokaj daha sonrada son derece sıkı yerleştirilmiş su geçirmez bir kaplama ile inşa edilmişlerdir. Su tahliye kanalının da yine aynı konstrüksiyona sahip olduğu gözlenmektedir. L biçimli salonun ortasında yer alan bu havuzu hemen yakınında bulunan bir mekanla ilgili olarak, manevi bir arınma ve sunu ile anlamlandırmak mümkündür.

Binamızın kullanımı ile ilgili bize ipucu verecek diğer bir alan, içinde havuzunda yer aldığı geniş holün doğusunda ve bitişiğinde bulunan mekandır. 13.5x8.50 ölçülerine sahip bu mekanın son derece önemli ve Hitit dünyasında yenilik sayılabilecek bir kısım özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Mekanımız kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Kuzeyde yer alan 3.50x6.50 ölçülerinde olan bölüm son derece ilginçtir. Doğuda ve güneyde yer alan mekan duvarlarının balçık duvar olduğu gözlenmiştir. Balçık duvar yatağına ortalama 10 cm. çapında dere çakılı ile karıştırılmış kırma taş döşek kullanılmıştır. Doğru duvarının dış kısmında bu balçık duvarı korumak maksadı ile yine balçık bir kütlenin bu duvarın önüne yığıldığı görülmektedir. Odanın kuzey duvarı ise ortostadlı duvarın devamı olan kuzey duvarıdır ve bu duvar giriş holünün kuzeyinde boydan boya uzanan magazinlerin de ortak duvarıdır. Bu duvarın odaya bakan tarafında 6 m. uzunluğunda ortalama 60 cm. genişliğinde ve yüksekliğinde bir seki bulunmaktadır. Bu seki gerek üzerinde bulunan malzemeler gerekse kendi yapısı ile oldukça dikkat çekicidir. Sekinin odanın içine bakan yüzü yuvarlak olarak kullanılan ahşap dikmelerle kaplıdır. Lambri görünümünde dekoratif olarak kullanıldığı kesin olan bu dikmeler seki dışında da devam etmektedir. Bu da mekanın oldukça özenle dekore edildiğini akla getirmektedir. Bu sekinin üzerinden çokça görevli mührü ile bir zırhın bronz parçaları ele geçmiştir. Sekinin arkasındaki duvarda asılı olması oldukça mantıklı görülen bu zırhın bir kısım parçalarının duvarın magazinlere bakan arka yüzünde bulunmuş olması bu görüşümüzü desteklemektedir. Ayrıca odanın kuzey batıya bakan köşesinde seki ile batı duvarı arasında yerde kırılmış olarak ele geçen testiler bulunmaktadır. Odanın giriş holüne bakan batı duvarı ise tamamen ahşap olup bu ahşap duvardan sadece temel seviyesinde sıva ele geçmiştir, ahşap dikmelerin izleri net olarak günümüze kadar gelebilmiştir ve üzerinde de en az üç defa tamir edilmiş düzgün bir sıva görülmektedir. Bugün tespit edemediğimiz ancak bu ahşap duvar üzerinde açılan bir kapıdan bu mekana girildiğini tahmin etmek

zor değildir. Mekanın son derece itina ile dekore edildiği ve duvarında mükemmel bir zırhın asılı olduğunu burada ortaya çıkarılan parçalardan anlamaktayız. Zırh parçaları tek tek veya gruplar halinde bulunmuştur. 3x7 cm. ölçülerindeki bu parçalar dikdörtgen görünümlü olup uzun kenarından bir tarafı yuvarlatılmıştır. Uzun kenara paralel olarak ortasında 4 cm. uzunluğunda bir çıkıntı mevcuttur. Yandan gelen diğer bir parçanın gelip dayandığı bu çıkıntı aynı zamanda zırhın gücünü arttırmaktadır. Yuvarlatılmış üst kısmın tam ortasında alt alta 0.5 mm. genişliğinde iki paralel delik vardır. Yine sol üst ve altta ikiyeşer delik bulunmaktadır. Ayrıca alt ortada yuvarlak bir başka delik mevcuttur. Bu zırhın parçalarından ortalama 1,5 m. uzaklıkta ve duvarın içindeki dikmenin hemen arkasında bulunan bir adet bronz miğfer Ortaköy kazılarının bugüne kadar belki de en önemli buluntusudur. Bir çok Hitit kabartmasından tanıdığımız bu miğferin keşfedilmesi, konserve edilmesi titiz bir çalışma sonucunda olmuştur. Tepesine doğru sivrilen külâh biçimli miğferimiz düz bir levhanın belirli bir kalıba göre kesilmesi ve kıvrılarak birleştirilmesi ile oluşmuştur. Birleşme yerinde kullanılan teknik halen metal kutu yapımcılarının kullandığı kendi içine katlama ve kenetleme metodudur. Bu ek yeri özenle başın arka tarafına getirilmiştir. Miğferin enseye gelen kısmında enseyi korumak amacıyla yapılan 2 cm.lik, gövdeden 70 derecelik bir açıyla enseye doğru kıvrılmış bir kısım bulunmaktadır ve burada içini kaplayan malzeme için delikler gerek enseden sivri uca gerekse alnın ortasından sivri uca, birbirinin üstüne iki taraflı sıkıştırılarak 4 mm. yüksekliğinde bir koruma bandı meydana getirildiğini görmekteyiz. Miğferin alna gelen kısmı 15 cm. genişliğinde ve 4 cm. derinliğinde oyulmuştur. Burnun üstüne gelen kısımda ise bu kısım burna doğru üçgen şeklinde 1.5 cm. uzatılarak bir burun muhafazası meydana getirilmiştir. Alın oyuğundan şakağa doğru 3 cm. ilerde kulak muhafazasının takılması için ikiyeşerli 4 adet delik açıldığı görülmüştür. Elimizde sağ kulağa ait olması gereken bir muhafaza mevcuttur. Üst kısmı yuvarlak ve geniş alt kısmı aşağıya ve ileriye doğru sivrileşen bu parça içbükey olarak üretilmiştir. Miğferin hemen yanında iki adet mızrak ucu iki adet ok ucunun bulunması yukarıda tanıttığımız dekore edilen odada duvar üzerinde veya hemen orada mevcut dikme üzerinde bu malzeme grubunun sergilendiğini veya hediye olarak bırakıldığını akla getirmektedir.

Girişinde iki adet ortostadın karşılıklı yerleştirildiği giriş holünün bitişiğinde yer alan ve bina boyunca uzanan kuzey duvarı, aynı zamanda binanın kuzeyinde yer alan bölümünde güney duvarıdır. Binanın bütün duvarları gibi bu duvarlarda 100-110 cm. kalınlığındadır. Yarım kagir bir duvar sistemi görülmektedir. Taşıyıcı sistemi oluşturan ahşap kolonlar 85x100 cm. ölçülerinde olup, ortalama 185 cm. aralıkla ve tamamen birbirlerini karşılayacak şekilde yerleştirilmişlerdir.

Binanın kuzey kanadını oluşturan ve 2 m. aralıkla birbirine paralel uzanan iki duvar arasında komşu iki mekanın bulunduğunu görmekteyiz. Bunlardan doğu magazini 16.5 m. uzunluğundadır. Bu magazin kendi içinde yarım bölme duvarları ile 7,5,4 m.

gazini 16.5 m. uzunluğundadır. Bu magazin kendi içinde yarım bölme duvarları ile 7,5,4 m. uzunluğunda üç bölüme ayrılmıştır. Bölümleri 1 m. yüksekliğinde 40 cm genişliğinde kerpiç yarım duvarlar ayırmaktadır. Batı magazini ise 4.5 m. uzunluğundadır. Gerek doğu, gerek batı magazininin kuzey yönünde birer kapısı bulunmaktadır. Batı magazini ise 12 m. uzunluğunda ve doğu magazininin aksine birbirine paralel iki koridor halindedir.

Bütünüyle bu binanın ayakta kalması için büyük gayret gösterildiği gözlenmektedir. Binanın güneydoğu köşesinden başlayarak kuzeybatı köşesine kadar dairesel görünümlü bir kuşaklama sisteminin meydana getirildiği görülmektedir. İri dere çakıllarının üst üste dizilmesiyle oluşturulan piramidal kesitli bu oluşumda düşey ağırlığın, zaman içinde kuzeyden gelişen ve muhtemelen zayıf toprak yapısının neden olduğu erozyona karşı kullanılması söz konusu olmalıdır. Binayı yıkıp yeniden yapmak mümkün iken böyle tedbirlerle korumaya çalışmak ve bu maksat ile o güne kadar pek görülmeyen böyle orijinal teknikler geliştirmek, yapının kutsallığı ile ilgili olmalıdır.

1) D binası kapı girişi, giriş holü

2) Binanın ön cephesine yaslanan magazinler

3) Kapı girişi ve sol ortostat

4) Sol Ortostat'dan detay

4/2) Sol Ortostat'ın görüntüsü

5) Sağ Ortostat'dan parça

6) Giriş holünün kuzey duvarı

7) Giriş holünün güneye döndüğü köşede havuz

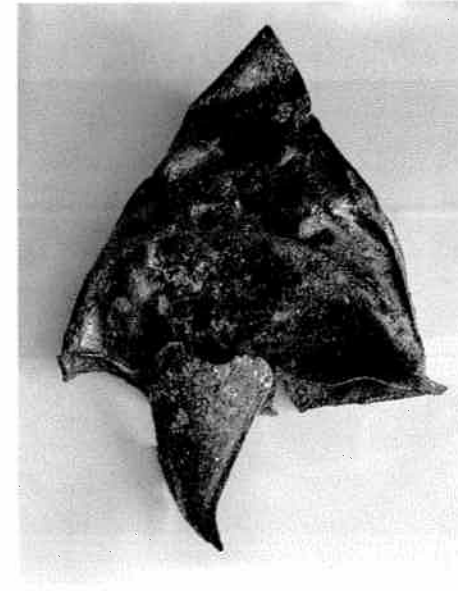
8) Tören odasında bulunan seki

9) Tören odasında bulunan sekinin ön cephesinde ahşap süsleme elemanlarının izleri

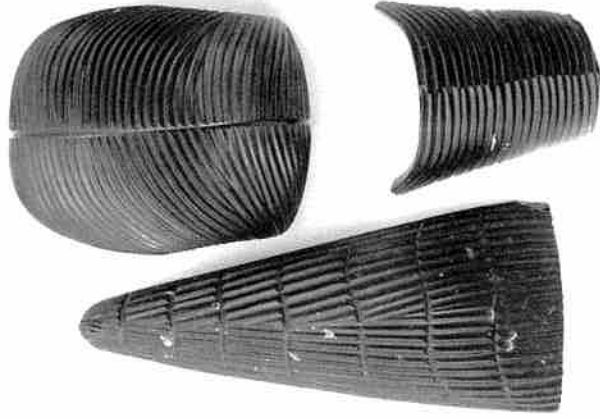
10) Seki üzerinde baltalar ve mızrak uçları

11) Bronz migfer

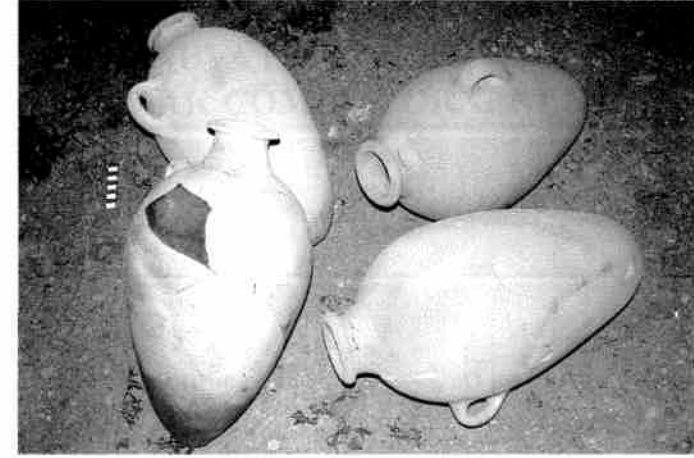
12) Seki üzerinde insutu bulunan zırh parçaları

13) Kuzey magazinlerinden obsidyenler

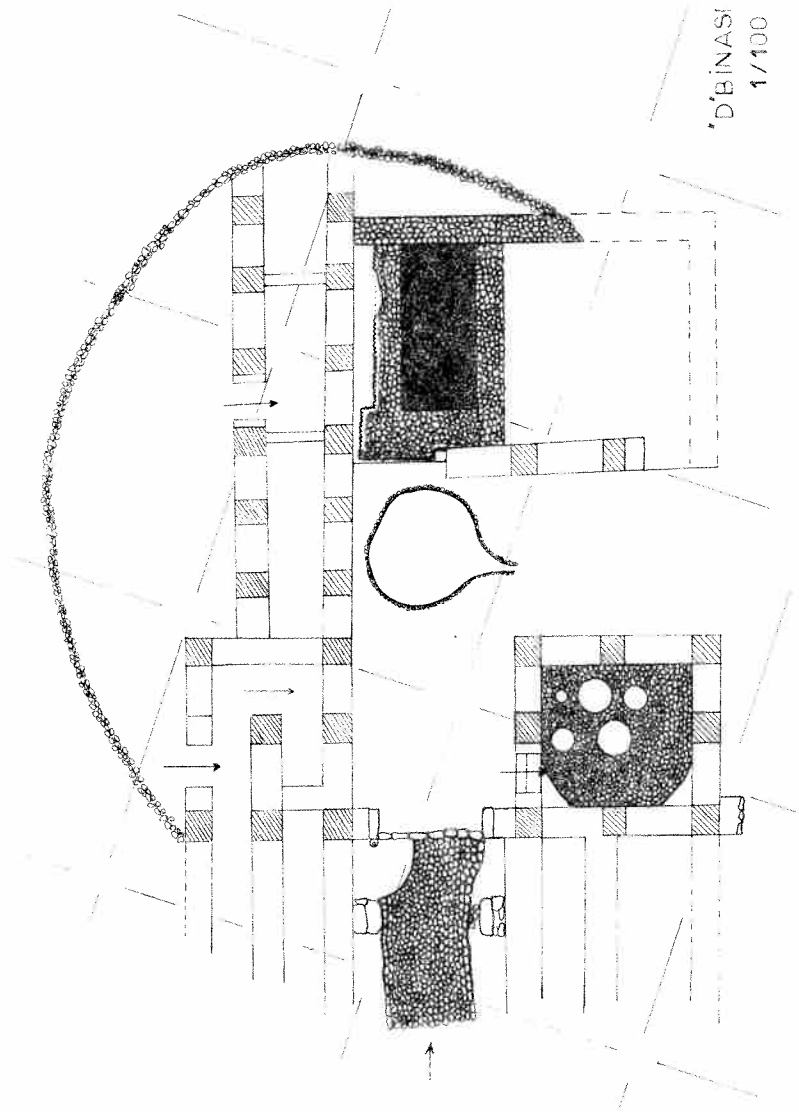
14) Üzerinde "Büyük Kral" yazıtlı bir bronz balta

15) Kuzey magazinlerinden en doğu bölme, küplü mekandan küpler

16) Kuzey magazinleri

Çizim: 'D' Binası planı